

ADOLF BIBIČ

POSLANSTVO POLITIČNE ZNANOSTI

Kot sistematično razmišljanje o politiki je politična znanost najstarejša med družbenimi vedami.* Kot celovit korpus znanstvenih disciplin in kot temeljna znanost o politiki, ki se gojijo na posebnih visokoškolskih pedagoških in raziskovalnih institucijah, pa je politična znanost moderni pojav, pojav sedanjega časa in sedanjega sveta. Zato se politični znanosti včasih ne godi dosti drugače, kot se je vedno godilo novim znanstvenim disciplinam, ko so težile k samostojni eksistenci nasproti disciplinam, v katerih okviru so se delom aprej obravnavale. V takih primerih je naravna neke vrste dialektična napetost, ki jo povzročajo ne samo porodni krči, marveč tudi otroške bolezni. Vendar pa vsaj v našem prostoru taka napetost ne dosega tiste stopnje, ki ponekod v drugih deželah vodi k apriornemu zanikanju pravice, da se spoznavanje političnih odnosov konstituira v samostojno znanstveno panogo. Pri nas ni več nobenega resnega družboslovca, ki bi trdil, da politična znanost ni potrebna sestavina sodobne kulture. Kolikor se srečujemo še z nerazumevanjem, ta ne izvirajo toliko iz institucionalnih interesov, kolikor iz mentalitete, ki se pojavlja v nekaterih družbenih sredinah in pri posameznikih v naši družbi.

Ideja o politični znanosti zveni tuje predvsem tisti mentaliteti, ki ji je tuja sama politika kot družbena dejavnost. Zaprta v ozki krog svojih vsakdanjih interesov, ogranjena s plotom svojih neposrednih potreb, zazidana med štiri zidove svoje zasebnosti, vidi taka mentaliteta v vsaki dejavnosti, ki presega njen neposredni interes, stvar, ki se je ne tiče, v politiki pa le neke vrste igro iracionalnih sil, ne pa prostor, kjer se aktualno ali potencialno določajo okviri družbenega sožitja in v katerem se tudi uresničuje ena od človeških razsežnosti človeka. Ali je potrebno posebej poudarjati, da takšna mentaliteta korenini tudi v zgodovinski tradiciji, v kateri je politika pomenila predvsem sinonim za tujo vladavino, za nekaj, do česar je bil slovenski človek v prvi vrsti v podaniškem odnosu?

Tej privatniški mentaliteti se pridružuje neka druga, ki je prav tako razpoložensko nenaklonjena ideji političke znanosti. Gre za mentali-

* (Uvodna beseda na ustanovni skupščini Slovenskega politološkega društva).

teto, ki bi je mogoče najbolje imenovali *birokratsko zavest*. Njeno strukturo je moderna, zlasti marksistična politična misel natančno opisala, zgodovinska praksa XX. stoletja pa prepričljivo verificirala. Ker se birokratska zavest ne ravna po avtoriteti razuma, marveč po razumu avtoritete, je jasno, da ji ni potrebno nobeno znanstveno utemeljevanje njenih odločitev. Ker misli, da že njena volja premika gore, ji ni mar vprašanje, kakšne vzvode bi za to potrebovala. Ker je prepričana, da deluje zmerom kot posebljeni splošni interes, je ne zanima dejanska artikulacija družbenih interesov in potreb in problem je ne zanima dejanska artikulacija družbenih interesov in potreb in problem njihove demokratične integracije. Ker vidi v vsem svetu le objekt svoje volje, si tudi v znanosti ne more predstavljati drugega kot blede dvojnik svojega izvirnika.

Ne bi mogli trditi, da sta takšna privatistična in birokratska depolitizacija pri nas zgodovinsko odločilni. Nesprotno: tej odtujeni zavesti se zoperstavlja neka zgodovinsko globlja zavest, zavest o *potrebi demokracije v socialistični družbi*. Ta zavest se je upirala in se upira zapiranju v svet privatniških potreb, iz katerega raste apatija do politike v njenem izvirnem pomenu besede. Ta zavest se je tudi uprla in se upira, da bi se politička osredotočila v rokah ozkih zaprtih skupin, ki bi z javno zadevo razpolagale kot s svojo zasebno zadevo. Ta zavest je obnovila vizijo politike kot participacije pri odločanju o skupnih zadevah.

Zato se je znova in tudi na nov način postavilo in problematiziralo razmerje med posameznikom in družbo, med družbenimi skupinami, združenji in državo, med konkretno strukturo globalnih interesov družbe in političnim sistemom, med svetom dela in politiko; iza abstraktnega občega interesa se je razkrila dinamika realnih družbenih interesov posameznikov in družbenih skupin, in izza idilike domnevne nove harmonije se je pokazala globoka protislovnost in konfliktni značaj političnega življenja v socialistični družbi. V političnem življenju je nehal nastopati izključno ali pretežno samo en politični subjekt, ki odloča samo iz enega centra: na prizorišču političnega sistema se je pojavila cela vrsta političnih subjektov, ki so začeli odkrito uveljavljati svoje specifične-legitimne, včasih pa tudi nelegitimne — interese. To pa je zopet sprožilo vprašanje, kako doseči skupni družbeni interes na najrazličnejših ravneh političnega sistema, kako doseči integracijo ožjih in širših interesov po poti demokratičnega in hkrati racionalnega političnega postopka. Ravno to vprašanje vznemirja sodobno demokratično zavest ne samo v naši družbi, marveč, lahko bi rekli, v svetovnem merilu. In ravno iz te problematike, ki se giblje na ravni participacije, racionalnosti in integracije, raste v sodobni demokratični zavesti potreba po tesnejši povezavi med znanostjo in politiko in v njenom okviru tudi potreba po celovitem preučevanju političnih odnosov in institucij v sklopu relativno samostojne politične znanosti.

Ni torej naključje, da smo v zadnjih letih lahko na primer v socialističnih deželah ugotavljali, da se je zahteva po tesni naslonitvi politične prakse na znanost pojavljala vedno takrat in tam, kadar in kjer je začela v družbenem življenju posameznih dežel globlje prodirati

potreba po demokratičnejših in humanejših družbenih odnosih. In v vseh teh primerih so tudi začeli na široko razpravljati in razmišljati o konstituiranju politične znanosti.

Predmet politične znanosti je bil pri nas in v svetu v zadnjem času tolikokrat opisan in opredeljen, da danes ne kaže obnavljati njegove vsebine. Jugoslovanski avtorji so si kljub včasih znatnim razlikam v argumentaciji vendarle, edini v tem, da družbeno samoupravljanje ne omejuje, marveč celo razširja problematiko nove znanstven panoge. Dokler je politični sistem socializma zasnovan na klasičnih političnih oblikah in vkljenjen v hierarhično centralizacijo, dokler se politične odločitve sprejemajo v ozkem krogu na vrhu, dokler je tok politične pobude obrnjen zgolj od zgoraj navzdol, tako dolgo ni pogojev za kritično obravnavo političnega sistema. Temeljno vprašanje politične znanosti, odnos med družbo in državo, med družbo in političnim sistemom sploh, se v takšnih razmerah sploh ne pojavlja, ker je družba popolnoma zavita v državni plašč. Demokratizacija socialistične družbe v najrazličnejših oblikah družbenega samoupravljanja pa znova razkriva to problematiko, ki je imela tako pomembno mesto v vsaki avtentični marksistični misli. Znova se v vsej ostrini zastavlja vprašanje o odnosu med razredom in političnim sistemom, o vplivu družbene stratifikacije na politični proces, o distribuciji družben moči in njenem vplivu na politično oblast, o interesnih skupinah in politiki, o intelektualni in moralni vlogi revolucionarne organizacije, o sistemu političnega organiziranja v socialistični družbi, o politični vlogi pravnih norm in institucij, o procesu političnega odločanja, o mejah politične revolucije in predpostavkah njene transformacije v socialno revolucijo, o etičnih implikacijah politike v socialistični družbi itd.

Usmeritev k družbenemu samoupravljanju tako ne pomeni zoževanja predmeta politične znanosti, nasprotno: šele demokratizacija socialistične družbe prek družbenega samoupravljanja ustvarja ne le splošne politične predpostavke, v katerih je kritična misel o politiki sploh mogoča, mavreč tudi širi samo materijo politične znanosti, ker razširja in pogloblja raznolikost in pestrost političnih odnosov, množi število političnih odločitev, večja število udeležencev političnega življenja, ki ne delujejo zgolj kot objekt manipuliranja, marveč vse bolj kot subjekt odločanja. Usmeritev k družbenemu samoupravljanju zato tudi ne pomeni nnekakega odmiranja politike kot skupnega urejanja skupnih zadev, marveč predvsem njeno podružbljanje, njeno vračanje iz visokih sfer odtujenega občega interesa k človeku kot bitju, ki je po svoji naravi določeno, da živi v skupnosti.

Naloga politične znanosti v socialistični družbi potemtakem ne more biti v prvi vrsti, da »razgalja kralja«, čeprav je razkrivanje stvarnih političnih mistifikacij ena od njenih bistvenih nalog. Njena naloga se tudi ne more izčrpati v tem, da poučuje, kako je mogoče vplivati na druge, da se bodo obnašali na zaželeni način, čeprav politična realnost potrebuje tudi takšno znanje. Njena naloga se tudi ne more skržiti na raziskovanje organizacijskih in psiholoških predpostavk, ki omogočajo delovanje obstoječih institucij, čeprav je spriču še vedno

velikega razkoraka med normativnim in stvarnim to še kako pomembno njeno opravilo. Temeljno poslanstvo politične znanosti v demokratični socialistični družbi vidim predvsem v takšni njeni raziskovalni in pedagoški strategiji, ki bo s svojimi rezultati večala demokratično pobudo v socialistični družbi, širila udeležbo in vpliv na politično odločanje, poglobljala možnosti za integracijo družbe, ki bo demokratična in racionalna hkrati. Temeljno poslanstvo politične znanosti vidim torej v afirmaciji politike kot skupnega in enakopravnega odločanja o skupni zadevi, od delovnega kolektiva prek vseh ravni združenega življenja in dela do celotne družbene skupnosti, tja do vpliva na mednarodne odnose.

Da bi lahko politična znanost tako poslanstvo dejansko usreničevala, je življensko vezana na demokratično usmerjenost socialistične družbe, ki edino zagotavlja, da se vzpostavlja tisto razmerje med politično znanostjo in politično prakso, pri katerem je znanost kot znanost sploh mogoča. Če je vsaka družbena znanost odvisna za svoj obstoj od globine demokratičnosti družbene prakse, to tem bolj velja za politično znanost, ki z rezultati svojih raziskav neposredno prizadeva interesno sfero centrov političnega odločanja. To je vzrok, da tam, kjer je politično odločanje strogo oligarhično, se pa navzen prikazuje kot izraz široke ljudske volje, preučevanje realnega političnega procesa sploh ni mogoče; od politične »znanosti« se predvsem pričakuje, da bo dala nademokratični politični praksi demokratično politično legitimacijo. Jasnó je, da v takem primeru postane znanost zgolj ideologija v slabem pomenu besede, njena funkcija pa predvsem, da prepriča tiste, ki nimajo moči, da so dejansko močni. Izrek »gouverner, c'est faire croire« zelo dobro označuje bistvo takšnega odnosa med znanostjo in politiko. Da tudi politični sistem socializma ni imun pred takimi odnosi med politično prakso in politično zelo nazorno pričajo pragmatistična praksa stalinizma in neostalinizma, ki je sploh zbrisala vsako posredovanje med vsakdanjo politično parolo in znanstvenim spoznanjem.

Po drugi strani pa je res, da je demokratična socialistična praksa in misel, ki je ta praksa poraja, bila in je ne samo bistvena spodbuda za konstituiranje politične znanosti, marveč je sama često prispevala pionirski delež k poznavanju politične strukture, h koncipiranju novih oblik političnega sistema socializma, k demitologizaciji političnega oligarhizma, k novemu koncipiranju politike kot participacije in pozitivne svobode. Zato med »profesionalno« politično znanostjo in med politično mislijo, ki se poraja v sami politični praksi, ne more in ne sme biti apriorističnega odnosa niti v tem smislu, da bi politična misel politične prakse imela sama po sebi privilegij nedotakljivosti, niti ne v tem smislu, da bi vse tisto, kar nastaja v laboratorijih profesionalne politologije, že zaradi tega samega dejstva imelo vrednost absolutne resnice. Med politično mislijo prakse in med profesionalno politično znanostjo gre torej za dialektični odnos relativne samostojnosti, ki predpostavlja tudi kritično distanco politologije nasproti politični misli prakse in politični praksi, po drugi strani pa tudi profesionalno politologijo izpostavlja dreverianiu temeljnega kriterija socialistične demokracije, nam-

reč koliko s svojimi dognanji omogoča, da se razdalja med subjektom in objektom politike manjša, koliko prispeva, da se začenja ta subjekt politike in njen objekt istovetiti in da se čedalje bolj istovetita, koliko širi prostor za demokratično participacijo in integracijo družbe. V tem smislu je pred sodobno politično znanostjo velika odgovornost, da izbira takšne raziskovalne probleme in uporablja takšno metodologijo raziskovanja, ki bosta takšno njeno poslanstvo omogočili.

Ta uvod se bi komu lahko zdel odveč ob tako preprosti priložnosti, kot je ustanovitev nekega strokovnega društva. Vendar se mi zdi potrebno, da poudarim, da ne gre za katerokoli društvo, marveč ravno za *politološko* društvo, za društvo *slovenskih* politologov. Že samo to dejstvo priča po mojem o dveh stvareh, ki jih ne smemo prezreti v tem trenutku. Najprej je ustanovitev slovenskega politološkega društva eden od znakov, ki dokazujejo, da slovenska politična zavest, ki je z revolucijo doživela najvišji vzpon svoje politične in socialne potence, presega pozicijo podanika, ki mu je politika predvsem oblast nad njim in zato stvar, ki mu je tuja. In drugič priča o plodnosti in življenjski sposobnosti velikega načela jugoslovanske federacije, ki postaja toliko močnejša in trdnjša, kolikor se v njo povezujejo dejanski enkopravni jugoslovanski narodi. Samo to dvojno dejstvo pa pomeni novo obveznost za politiko na področju slovenske politične znanosti, da razvije takšne ustvarjalne moči, s katerimi se bo lahko slovenska politična znanost še bolj vključevala v ustvarjalne napore drugih jugoslovanskih narodov, ki danes pomenijo eno od najpomembnejših svetovnih žarišč sodobnih politoloških snovanj. In da se bo v okviru možnosti vključevala tudi v sodobno svetovno politologij. Novo društvo slovenskih politologov si bo vsekakor moralo prizadevati, da tako znotraj politoloških in drugih srodnih institucij kot pri pristojnih družbenih faktorjih dosež, da se ustvarijo dejanski kadrovske, finančne in organizacijske pogoji za takšen razvoj politične znanosti pri nas. Ni treba posebej poudariti, da je eden od temeljnih predpogojev za to tudi določena specializacija in koncentracija slovenskih politoloških potencialov na nekatere ključne probleme in specifične regije.

Prav tako je neizogino, da čimprej ustanovimo centralno knjižnico za družbene vede, ki bo imela zadostne in stabilne vire dohodka, da bo lahko tekoče nabavljala domačo in najpomembnejšo svetovno literaturo. Brez take knjižnice in dokumentacije si ni mogoče predstavljati modernega politološkega raziskovanja. Politološko društvo, ki ga ustanovljamo, bo te smotre tem laže uresničevalo, ker ne bo združevalo zgolj politologov v ožjem pomenu besede, marveč tudi vse druge, ki prispevajo k bogatjenju politične misli. Ozko cehovsko zaprtost, ki je včasih nevarna strokovnim društvom, bo novo društvo lahko presegalo tudi na ta način, da bo spodbujalo tesne stike s sorodnimi društvi in znanstvenimi disciplinami. Pri tem mislim ne samo na pravno znanost, ki posreduje politični znanosti zelo pomembna spoznanja glede institucionalne strukture sodobnih pravnih in političnih ustanov in njihovega delovanja, marveč tudi na ekonomske vede, ki ji nudijo s svojo analizo ekonomske strukture družbe nepogrešljivo izhodišče za situiranje poli-

tičnega; mislim na filozofijo, ki prispeva z razvojem dialektičnih kategorij, etične in spoznavne teorije pomembno spodbudo za oblikovanje sistematične politične znanosti, mislim na socialno psihologijo, ki prispeva pomembna spoznanja glede strukture človekove osebnosti in njene vloge v političnem procesu; mislim končno, a ne na zadnjem mestu, na sociologijo, ki si brez njene metodologije in nauka o strukturah sploh ne moremo predstavljati sodobne politične znanosti.

Naloge slovenskega politološkega društva, kot jih predvidevajo pravila, se gibljejo na zelo širokem prostoru od ožjih profesionalnih pristojnosti do smotrov splošnega političnega in družbenega pomena. Društvo naj bi nekako povežalo doslej dostikrat nekoordinirana prizadevanja za razvoj politične znanosti; posebej naj bi se zavzemalo za razvoj, pospeševanje in širjenje politične misli kot pomembnega činitelja sodobne socialistične demokratične zavesti; povezovalo naj bi diplomante političnih ved in jim nudilo strokovno pomoč; prizadevalo naj bi se slovenska politologija aktivneje vključuje v širša jugoslovanska in svetovna prizadevanja. Med sredstvi za uresničitev teh smotrov bi bil specializirani zbornik politoloških razprav, ki naj bi ga društvo izdajalo, lahko ustrezno mesto, kjer bi se združevali ustvarjalni napori njegovih članov.

Kot sta status in razvoj politične znanosti bistveno odvisna od razvoja samoupravne demokracije v naši družbi, tako je tudi vloga politološkega društva življsko povezana s stvarnimi demokratičnimi odnosi. Politološko društvo pa bi lahko bilo, če bi uspešno uresničevalo zastavljene naloge, samo po sebi aktiven sodejavnik v ustvarjanju, poglobljanju in širjenju politične kulture v najširšem smislu, s tem pa tudi eden od faktorjev politične udeležbe, demokratične integracije in pozitivne politizacije v naši družbi.